

Araştırma/Research

Anadolu Tarım Bilim. Derg./Anadolu J Agr Sci, 34 (2019)

ISSN: 1308-8750 (Print) 1308-8769 (Online)

doi:10.7161/omuanajas.362665

Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alan uygulamalarının tarım alanlarına ve tarımsal üretim üzerindeki etkileri

Ali Uzun^{a*}, Yusuf Demir^b

^aBingöl İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Merkez/Bingöl

^bOndokuz Mayıs Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Yapılar ve Sulama Bölümü, Samsun

*Sorumlu yazar/corresponding author: ali.uzun@tarimorman.gov.tr

Geliş/Received 11/12/2017

Kabul/Accepted 05/12/2018

ÖZET

Günümüzde nüfus ve kente göç giderek artmaktadır. Artan nüfus ve kırsaldan kente olan göç nedeniyle kentlerde yeni yerleşim alanları ihtiyacı da giderek artmaktadır. Kentler yerleşim alanı ihtiyacını genellikle kente komşu ancak henüz kentleşmemiş nispeten kırsal alanlardan karşılarken, bu alanlarla ilgili birtakım yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerden biri olan mücavir alan 1957 yılından beri mevzuatımızda yer almakta olup belediyeler tarafından yerleşim alanı ihtiyacı ve komşu alanların kontrolü amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmada Samsun Büyükşehir Belediyesinin mücavir alan uygulamalarının tarımsal üretime ve tarım alanlarına olan etkilerinin belirlenebilmesi amacıyla mücavir alan içerisinde yer alan köylerde anket çalışması yapılarak olumlu ve olumsuz etkiler gözlemlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; mücavir alanda yer alan köylerde mücavir alana girmeden öncesine göre nüfus %21,01 oranında azalırken hane sayısı %19,03 oranında artmış, tarım alanı %0,66 oranında azalırken yerleşim alanları %4,90 oranında artmıştır. Hayvancılık işletme sayısı %15,46 oranında azalmış, tarım arazisi fiyatlarında %212,37 oranında artış görülmüştür. Tütün, tahıl, yem bitkileri, sebze-meyve yetiştiriciliğinde büyük oranda azalış görülürken sadece fındık yetiştiriciliğinde artış görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre Samsun'da mücavir alan uygulamasının mevcut şekliyle kırsal alanda tarım arazilerine ve tarımsal üretime olumlu katkı sağlamadığı görülmüştür. 6360 Sayılı yasayla Samsun ve diğer büyükşehirlerde Büyükşehir Belediyesi hizmet ve sorumluluk sınırlarının tüm il sınırları kabul edilmesiyle mücavir alan uygulaması fiilen son bulmuştur. Toprak Koruma Kanunu ve İmar Kanunu'nda mücavir alanla ilgili düzenlemeler yapılarak tarım arazilerinin korunması sağlanmalıdır. Ayrıca büyükşehir statüsündeki iller için imar ve büyükşehir belediyesi faaliyetleriyle ilgili konularda tarım alanların ve tarımsal üretimin konunması yönünde yasal düzenlemelerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Sözcükler:
Samsun
Mücavir alan
Kentleşme
Kentsel saçaklanma
Tarım alanları
Tarımsal üretim

The effects of Samsun Metropolitan Municipality adjacent area practices on agricultural areas and agricultural production

ABSTRACT

Nowadays, population and urban migration is gradually increasing. As a result of the increasing population and urbanisation, the need for new settlement areas is also gradually increasing. Some legal regulations are made for places that have not yet become towns to meet this settlement needs from the relatively neighboring rural areas. One of these regulations is sharing a common border (adjacent areas). It has been in our legislation since 1957, and has been used extensively by municipalities with the purposes of need for settlement and the control of neighboring areas. In this study, questionnaires were administered in villages within the adjacent areas, in order to find out the effects of adjacent area practices of Samsun Metropolitan Municipality on agricultural productions and agricultural lands, and positive or negative influences were also observed. According to the results of the study, it was found that when compared with the pre-adjacent area period, the population in the villages within adjacent area decreased 21.01 %, the number of residences increased 19.03 %, agricultural lands decreased 0.66 % and settlement areas increased 4.90 %. In addition, the number of husbandry business decreased 15.46 %, while 212.37% increase was found in the prices of agricultural lands. While a large decrease was found in tobacco, grain, forage plant, fruit and vegetable production, increase was found only in

Keywords:
Samsun
Adjacent area
Urbanization
Urban sprawl
Agricultural areas
Agricultural aroduction

hazelnut production. According to the results obtained, it was found that adjacent area practice in Samsun with its existing form could not make a positive contribution to agricultural lands and agricultural production. With the Law number 6360, adjacent area practice ended with metropolitan municipality services and responsibilities in Samsun and other metropolitan municipalities becoming extended to the borders of the whole province. Regulations about adjacent areas should be made in Soil Protection Act and Building Law and agricultural lands should be taken under protection. In addition, legal regulations should be developed to protect agricultural lands and agricultural production in relation to town planning and municipality activities for metropolitan provinces.

1. Giriş

Dünya nüfusunun hızla artması ve kırsaldan kente olan göçün hızlanması sonucu kentsel yerleşim alanları ihtiyaçlara cevap verememekte ve giderek büyümektedir. Bu büyüme genellikle kentlere komşu, kırsal alan niteliğindeki, kent arsalarına nispeten ucuz olan tarım alanlarına doğru yayılmaktadır. Yayılma saçaklanma denilen yapıda meydana gelmektedir. Saçaklanma sıçrama şeklinde meydana gelmekte, önce kente uzak bir alan kentleşirken sonrasında yeni kentleşen alan ile mevcut kent alanı arasında kalan bölge kırsal alanlar niteliğini kaybederek zaman içerisinde kentleşmektedir.

Kentsel büyüme sürecindeki saçaklanma, tarım arazilerinin, doğal ve çevresel olarak hassas bölgelerin yok oluşunu ve bölgesel açık alanların azalmasını beraberinde getirmektedir. Bu saçaklanma sürecinin, gerekli önlemler alınmadığı takdirde çevre açısından ciddi sorunlar yaratacağı açıktır (Sezgin ve Varol, 2012).

Kentsel saçaklanmanın ilk adımı sayılabilecek uygulama mücavir alan uygulamasıdır. Kentsel yerleşimler zaman içerisinde artan alan ihtiyacını komşu alan anlamına gelen mücavir alandan, yani gelişme durumunda yayılmanın sağlanacağı henüz şehirleşmemiş veya düşük yoğunlukta şehirleşmiş alanlardan karşılır.

1957 yılından beri mevzuatımızda yer alan mücavir alan kavramı, zaman içerisinde belediyeler açısından anlam ve önemi farklılaşan bir boyut kazanmıştır. Belediye Gelirleri Yasası uyarınca mücavir alandan harc alınabilir (Mazı ve Arslan, 2003).

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 5. Maddesinin 12. Fıkrasında "*Mücavir Alan; imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş olan alanlardır*" şeklinde tanımlanmıştır. Mücavir alanın belirlenmesi 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 45. Maddesinin 1. Fıkrasında ise "*Mücavir alan sınırları belediye meclisi ve il idare kurulu kararına dayanarak vilayetlerce Bakanlığa gönderilir. Bakanlık bunları inceleyerek aynen veya değiştirerek tasdik etmeye veya değiştirmek üzere iadeye yetkilidir. Mücavir alanın ilgili belediye sınırına bitişik olması gerekmez. Ayrıca, bu alanlar köyleri de ihtiva edebilir. Mücavir alandan çıkarılma da aynı usule tabidir. Bakanlık gerekli gördüğü hallerde mücavir alana alma ve çıkarma hususunda resen karar verebilir*". şeklinde açıklanmıştır.

Mücavir alanlar belirlenirken belediyelerin olası gelişme alanlarını denetim ve kontrol altında tutmak, bu bölgelerde imar mevzuatı açısından ortaya çıkabilecek

sorunlara önlem almak, planlama ve altyapı hizmetleri gibi belediye hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, mücavir alan sınırları saptanırken, kamu yararı ve kamu hizmeti gerekleri esas alınmalıdır (Mazı ve Arslan, 2003).

Bu çalışmada; büyükşehir statüsündeki Samsun ilinin (Atakum, İlkadım, Canik ve Tekkeköy ilçeleri) belediye mücavir alanı içerisindeki köylerde köy yönetimiyle (muhtar/aza) anket yapılarak mücavir alan öncesi ile günümüzdeki durum (anket yapılan dönem) karşılaştırılmış ve belirlenen değişim ortaya konmuştur. Çalışma Samsun'da belediye mücavir alanının tarım arazileriyle ilişkini ortaya koyma bakımından öncü olma niteliği taşımaktadır. Çalışma, Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin ilk mücavir alan uygulamasının başladığı 1994 yılı ile 06.12.2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Yasasının yürürlüğe girdiği 2012 yılları arasında kapsamaktadır.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Çalışmanın alanını; 23.07.2004 tarihli 5216 Sayılı Kanun ve 22.03.2008 tarihli 5747 Sayılı Kanun gereği (Samsun ili merkez ilçeleri) Atakum, Canik, İlkadım ve Tekkeköy ilçelerini içine alan, Samsun Büyükşehir Belediyesi hizmet sınırları içerisindeki mücavir alan köyleri (kentleşme etkisindeki kırsal yerleşim bölgelerini) oluşturmaktadır.

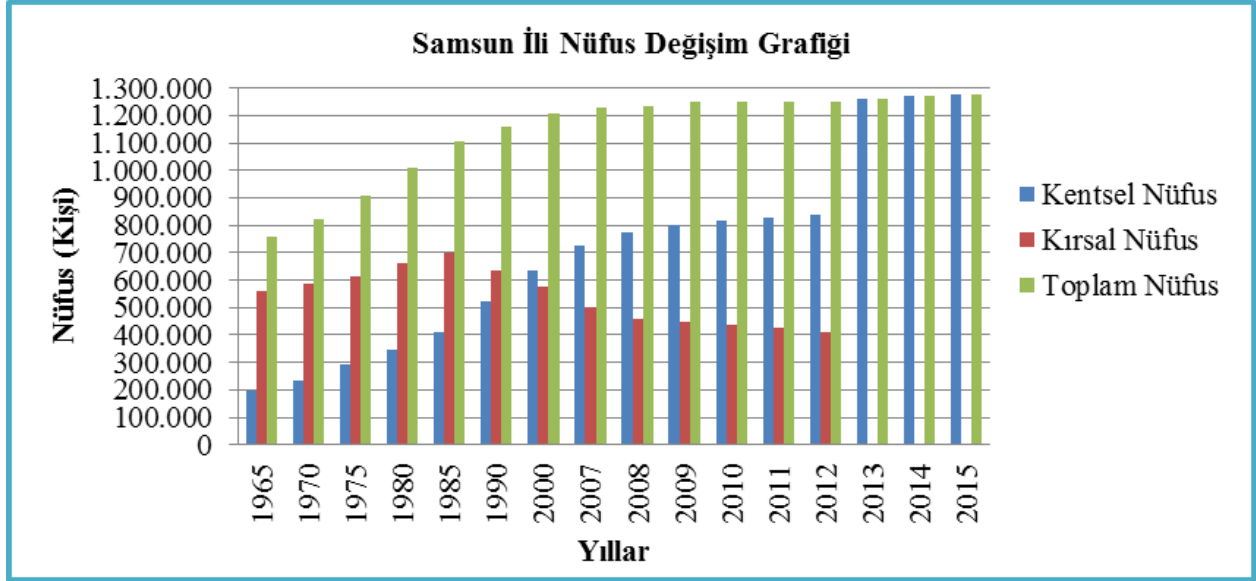
2013 yılında çıkarılan 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası nedeniyle büyükşehir statüsü kazanan illerdeki tüm köyler mahalleye dönüştürülmüş. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan adrese dayalı nüfus sayımlarında tüm il nüfusu kent nüfusu olarak hesaplanmış, kırsal nüfus hesaplanmamıştır. Bu nedenle 2013-2014-2015 yılı nüfusları kentsel nüfus olarak verilmiştir.

Samsun, 2000 yılı nüfus sayımına göre Türkiye'nin en kalabalık nüfusa sahip on dört ilinden birisidir. 1927 yılında, il nüfusunun %21.26'sını kentsel nüfus, % 78.74'ünü kırsal nüfus oluştururken; 2000 yılında % 52.54'ünü kentsel nüfus, % 47.46'sını ise kırsal nüfus oluşturmuştur. (Günbeyaz ve Turan, 2009). Ayrıca, 1927 yılından itibaren sürekli olarak kentsel nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı artarken, kırsal nüfusun oranı ise azalma göstermiştir (Şekil 1).

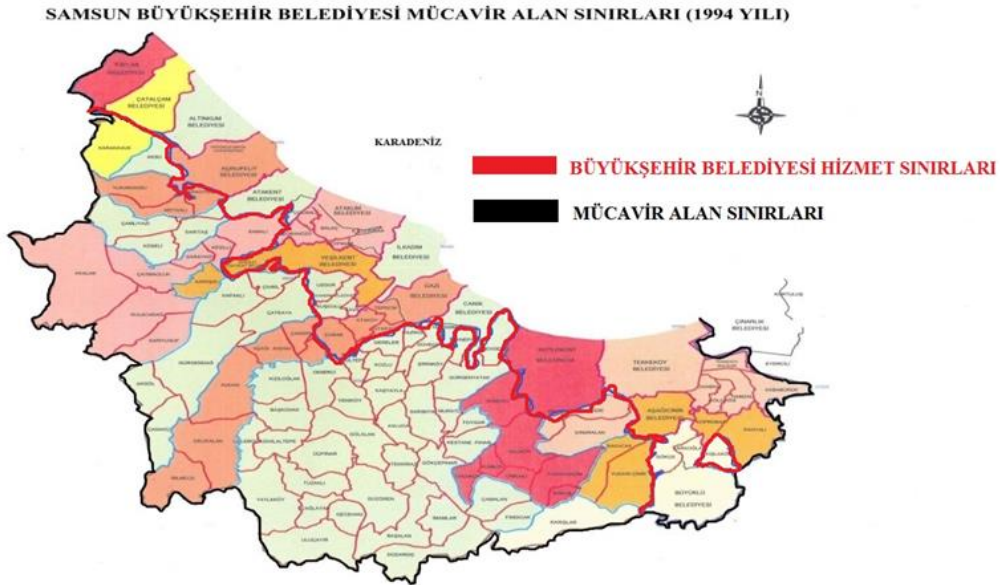
Samsun ilinde mücavir alan uygulaması ilk olarak, 02.09.1993 tarihli 504 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Samsun Belediyesi'nin Büyükşehir Belediyesi'ne dönüştürülmesinden sonra yapılmıştır. Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından Belediye

Meclis Kararı ve İl İdare Kurulu Kararı ile 1994 yılında ilk mücavir alan belirlenmiştir. İlk mücavir alan içinde; Taflan, Çatalçam, Altınkum, Kurupelit, Atakent, Atakum, Yeşilkent, İlkadım, Gazi, Canik, Kutlukent,

Tekkeköy ilçe belediyeleri, Büyüklü belde belediyesi ile bu belediyelere bağlı köyler yer almıştır (Şekil 2). Bu çalışmada 4 ilçe (Atakum, İlkadım, Canik ve Tekkeköy) ve bu ilçelere ait köyler ele alınmıştır.

Şekil 1. Samsun ili kentsel ve kırsal nüfusun yıllara göre değişimi (TÜİK, 2015).

Şekil 2. 1994 yılı Samsun Büyükşehir Belediyesi hizmet ve mücavir alan sınırları (SBB, 2014).

Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından mücavir alan sınırları belli aralıklarla değiştirilerek genişletilmiştir. 2005 yılında belediye meclisi ve il idare kurulu kararı gereği Atakum ilçesine bağlı Akalan, Çamlıyazı, Kulacadağ ve Meyvalı, İlkadım ilçesine bağlı Aşağı Avdan, Çanakçı, Çandır ve Çivril, Canik ilçesine bağlı Alibeyli, Ambarpınar, Başalan, Dereler, Devgeriş, Düzardıç, Gürgenyatak, Hilaltepe, Kızıloğlak, Kozlu, Muratlı, Sarıbiyik, Tuzaklı ve Yaylaköy, Tekkeköy ilçesine bağlı Çimenli ve Karışlar köyleri

mücavir alana dahil edilmiştir.

2008 yılında belediye meclisi ve il idare kurulu kararı gereği mücavir alan sınırları yeniden düzenlenerek, Atakum ilçesine bağlı Aksu, Çatmaoluk, Kamalı, Karaoyumca, Kesilli, Köseli, Sarayköy, Sartaş, Sarıyusuf ve Yukarı Aksu, İlkadım ilçesine bağlı Akgöl, Yukarı Avdan, Bilmece, Çatkaya, Çelikalın, Gürgendağ ve Kapaklı, Canik ilçesine bağlı Avluca, Başkonak, Demirci, Düzören, Fındıcak, Gecehan, Gökçepınar, Gültepe, İmamlar, Kaleboğazi, Kaşayla, Kestanepınarı,

Şirinköy (Adatepe), Toygar, Yeniköy ve Uluçayır, Tekkeköy ilçesine bağlı Antyeri, Bakacak, Başköy, Erenköy, Karaperçin, Kargılı, Kışla, Yeniköy ve Yukarıçinik köyleri mücavir alana dahil edilmiştir.

Son olarak, 6447 sayılı kanunda değişiklik yapılarak 18/08/2014 tarihli ve 29123 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ve 6360 sayılı Kanunun 1., 2., ve 3. maddeleri gereğince büyükşehir belediyeleri sorumluluk ve hizmet sınırları tüm il sınırları olarak kabul edilerek il sınırları içerisindeki tüm köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış ve buldukları belde veya il/ilçe belediyelerine bağlanarak mahalle statüsü kazanmıştır.

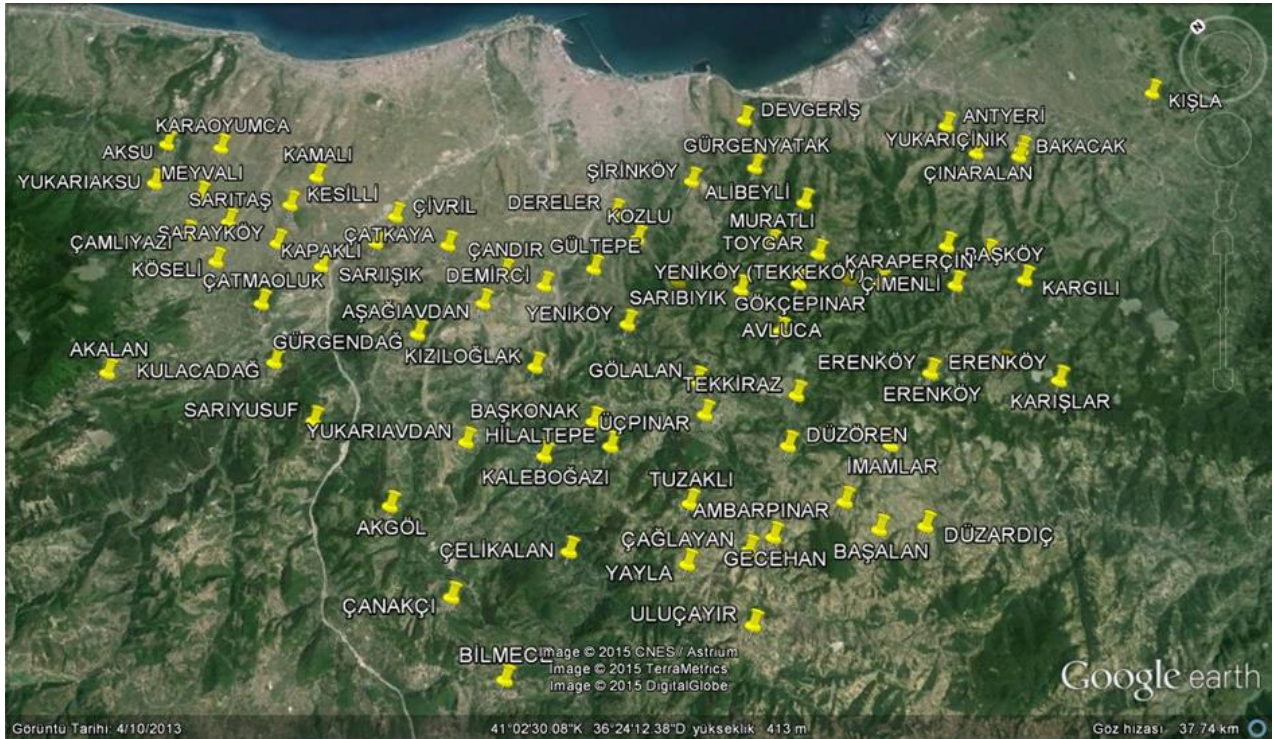
Samsun'da 6360 sayılı yasa öncesinde; Atakum ilçesine bağlı köy sayısı 26, mahalle sayısı 29'dur. Bu 26 köyden 15'i mücavir alan içinde, 11'i mücavir alan dışındadır. İlkadım ilçesine bağlı köy sayısı 11, mahalle sayısı 50'dir. Bu 11 köyün tamamı mücavir alan içerisinde yer almaktadır. Canik ilçesine bağlı köy sayısı 38, mahalle sayısı 15'tir. Bu 38 köyden 35'i mücavir alan içinde, 3'ü mücavir alan dışındadır. Tekkeköy ilçesine bağlı köy sayısı 34, mahalle sayısı 28'dir. Bu 34 köyün 12'si mücavir alan içinde, 22'si mücavir alan dışındadır. Toplamda mücavir alan içerisinde yer alan köy sayısı 73'tür. Mücavir alan dışında kalan köy sayısı ise toplam 36'dır. 6360 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle Büyükşehir Belediyelerinin hizmet ve sorumluluk sınırları tüm il sınırları olarak kabul edilerek mücavir alan uygulaması Samsun gibi büyükşehir statüsündeki illerde fiilen son bulmuştur.

2.2. Metot

Çalışmada, Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanı içerisinde kalan 4 ilçeye ait köylerde mücavir alan öncesi ile günümüzdeki durumu karşılaştırmak amacıyla ilgili yerleşim birimlerine (köylere) bizzat gidilerek köy yönetimiyle (muhtar/aza) yüz yüze yapılan bir anket çalışması yürütülmüştür. Bu anket çalışması, mücavir alan içerisindeki 4 ilçeye bağlı 73 köyden, Canik ilçesine bağlı köylerin 5'inde köy yönetiminin ankete katılmak istememesi nedeniyle 68'inde uygulanabilmiştir.

Samsun Büyükşehir Belediye tarafından belediye mücavir alanı en son 2008 yılında genişletildiği için mücavir alana 2008 yılından önce dahil edilen köyler (mücavir alan yaşı 5'ten büyük olan) ve mücavir alana 2008 yılında dahil edilen (mücavir alan yaşı 5'ten küçük olan) köyler olarak mücavir alan iki dönem halinde incelenmiştir.

Anket çalışmasında, köylerdeki nüfus ve hane sayısı, hayvancılık işletmesi sayısı (büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı), tarımsal ürün çeşitliliği, yerleşim yeri alanları, tarım alanları ve tarım arazisi fiyatlarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Köy yönetiminden kesin olarak elde edilemeyen veriler (köylerin nüfusu, hane sayısı vb.) ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ile Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının il/ilçe teşkilatlarından sağlanan ilgili veriler ile desteklenmiştir. Anketten elde edilen tüm veriler oransal (yüzde frekans) ve grafiksel olarak analiz edilmiştir. Şekil 3'te Samsun'da anket uygulanan köylerin tamamı görülmektedir.

Şekil 3. Anket uygulanan mücavir alan köyleri

3. Bulgular ve Tartışma

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, kırsal alanlarda kentleşmenin ilk basamağının mücavir alan uygulaması olduğu, bu uygulama ile kırsal alan statüsündeki tarımsal üretim bölgeleri olan köy ve mezralar, mahalle adayı yapılarak belediye hizmet sınırları içerisine girdiği, kırsal yerleşim yerlerinin belediye mücavir alanına girmesiyle birlikte kentleşmenin, kırsal yerleşim yerlerine sıçradığı görülmüştür.

Çalışma kapsamında Samsun ili merkez ilçeleri (Atakum, İlkadım, Canik ve Tekkeköy) sınırları içerisinde kalan mücavir alandaki köylerde (mücavir alan köylerinde) yürütülen anket çalışması sonuçlarına

bağlı olarak yapılarak söz konusu köylerde mücavir alan öncesi ve mücavir alan sonrasında saptanan tarımsal faaliyetler, arazi durumu ve gelişmeler ile belirlenen sorunlar aşağıda ayrı başlıklar altında sunulmuştur.

3.1. Nüfus ve hane sayısı

Samsun büyükşehir belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alana girdikten sonraki nüfus ve hane sayısı değişimi Çizelge 1’de verilmiştir. Mücavir alan uygulaması yerleşim yerlerinin statülerini değiştirmektedir. Yerleşim yerinin statüsü demografik değişimlere yol açmaktadır. Bu nedenle mücavir alan ile birlikte yerleşim yerlerinin (köy, kasaba, belde), nüfus ve hane sayısı değişmektedir.

Çizelge 1. Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerin mücavir alan sonrası nüfus ve hane sayısı değişimi.

İlçe Adı	Köylerin Mücavir Alan Yaşı	Köy Sayısı	Nüfus			Hane Sayısı		
			Mücavir Alan Öncesi Toplam	Mücavir Alan Sonrası Toplam	Değişim (%)	Mücavir Alan Öncesi Toplam	Mücavir Alan Sonrası Toplam	Değişim (%)
ATAKUM	5 ve 5'ten Küçük	10	4.808	5.197	8.09	714	1.508	111.20
	5'ten Büyük	5	3.086	1.872	-39.33	436	377	-13.53
İLKADIM	5 ve 5'ten Küçük	7	3.620	2.955	-18.37	782	862	10.23
	5'ten Büyük	4	1.243	1.071	-13.83	223	243	8.96
CANİK	5 ve 5'ten Küçük	16	6.810	4.850	-28.78	1176	1.184	0.68
	5'ten Büyük	14	8.567	7.617	-11.09	1580	1.913	21.07
TEKKEKÖY	5 ve 5'ten Küçük	9	5.155	2.836	-44.98	821	804	-2.07
	5'ten Büyük	3	1.560	1.129	-27.62	374	377	0.08

Atakum ilçesinde mücavir alan yaşı (mücavir alana alındıktan sonra inceleme yapılan döneme kadar geçen süre) 5 ve 5'ten küçük olan köylerde nüfusun %8,09 oranında artmış olması, bu köylerden biri olan Kamalı köyünde TOKİ tarafından toplu yerleşim alanları kurulmasından kaynaklanmaktadır. Bunun dışında dört ilçedeki mücavir alan köylerinde mücavir alana girdikten sonra nüfus azalmıştır.

Canik ve Tekkeköy ilçelerinde hane sayısı artmıştır. Atakum ilçesinde mücavir alan yaşı 5'ten büyük olan köyler ile Tekkeköy İlçesinde mücavir alan yaşı 5 ve 5'ten küçük olan köylerde hane sayısının azalması, bu bölgelerde mücavir alan köylerinden ayrılarak mahalle statüsü kazanan yerleşim yerlerinden kaynaklanmaktadır.

3.2. Hayvancılık işletme sayısı

Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki köylerin, mücavir alana girdikten sonra hayvancılık işletme sayısı değişimi Çizelge 2’de verilmiştir. Atakum, İlkadım, Canik ilçelerinin geneli ile Tekkeköy ilçesinin mücavir alan yaşı 5'ten büyük olan köyleri dışında kalan köylerin mücavir alan sonrası hayvancılık işletme sayısının azaldığı görülmektedir. Nüfusun azalmasıyla doğru orantılı olarak hayvancılık işletme sayısı da azalmıştır. Dolaylı olarak mücavir alanın, hayvancılık işletme sayısını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Tekkeköy ilçesinde; mücavir alan yaşı 5 ve 5'den küçük olan köylerde hayvancılık işletme sayısının artmasına, bölgede yaygın olarak yapılan tütün tarımının Tekel’in özelleştirilmesiyle birlikte terk edilmesinin ve Tekkeköy’ün diğer ilçelere göre daha az şehirleşmesinin ve hayvancılığa daha müsait olmasının etkisi büyüktür.

Çizelge 2. Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alan sonrası hayvancılık işletme sayısı değişimi

İlçe Adı	Köylerin Mücavir Alan Yaşı	Köy Sayısı	İşletme Sayısı		Değişim (%)
			Mücavir Alan Sonrası (Büyükbaş, Küçükbaş, Kanatlı)	Mücavir Alan Sonrası (Büyükbaş, Küçükbaş, Kanatlı)	
ATAKUM	5 ve 5'ten Küçük	10	309	268	-13,26
	5'ten Büyük	5	196	174	-11,22
İLKADIM	5 ve 5'ten Küçük	7	137	130	-5,11
	5'ten Büyük	4	33	14	-57,57
CANIK	5 ve 5'ten Küçük	16	74	45	-39,18
	5'ten Büyük	14	171	169	-1,17
TEKKEKÖY	5 ve 5'ten Küçük	9	36	67	86,11
	5'ten Büyük	3	85	13	-84,70

3.3. Arazi durumu

3.3.1. Tarım arazisi miktarı ve oranı

Samsun büyükşehir belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alana girdikten sonra tarım arazisi miktarları değişimi Çizelge 3'te verilmiştir.

Atakum kentleşmenin en hızlı yayıldığı ilçe merkezidir. Çizelge 3'ten de anlaşılacağı üzere en fazla tarım arazisi kaybı Atakum'da meydana gelmiştir. Buna paralel olarak Atakum ilçesine bağlı mücavir alan içerisindeki köyler de kentleşme etkisinde kalmıştır. Bu köylerden biri olan Kamalı köyü mücavir alan içerisinde yer almaktadır.

İlkadım ilçesine bağlı mücavir alan köylerinde de tarım arazisi kaybı yaşanmıştır. Bu durumun etkenlerinden biri İlkadım ilçesinin Samsun şehir merkezini de içine alarak iç kesimlere doğru uzanan bir coğrafyayı kaplamasıdır. Dolayısıyla mücavir alan içerisinde kalan köylerden Samsun şehir merkezine en

yakın olan köyler İlkadım ilçesinde yer almaktadır. Bunun yanında Samsun-Ankara karayolunun da İlkadım ilçesine bağlı mücavir alan köylerinden geçiyor olması bu köylerde kara yolu çevresindeki tarım arazilerinin bina, tesis, akaryakıt istasyonu, küçük çapta fabrika-atölye gibi yapılarla işgal edilmesine yol açtığı, arazide yapılan gözlemlerle saptanmıştır. Mevcut tesislerin tarım arazilerine inşa edilmesinin yanında, henüz işgal edilmemiş tarım arazilerine de hafriyat dökülmeye başlandığı görülmüştür.

Canik ve Tekkeköy ilçelerindeki mücavir alan içerisinde kalan köylerde ise tarım arazisi kaybı yaşanmamıştır. Bunun nedeni, diğer ilçe köylerine nispeten bu köylerin merkeze daha uzak ve kentleşmenin etkisinde kalmayacak kadar gelişmemiş olmasıdır.

Çizelge 3. Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alan sonrası tarım arazisi miktarı ve oranı değişimi.

İlçe Adı	Köylerin Mücavir Alan Yaşı	Köy Sayısı	Tarım Arazisi						Değişim (%)
			Mücavir Alan Öncesi			Mücavir Alan Sonrası			
			Miktarı (da)	Toplam Alan Miktarı (da)	Toplam Alan İçindeki Oranı (%)	Miktarı (da)	Toplam Alan Miktarı (da)	Toplam Alan İçindeki Oranı (%)	
ATAKUM	5 ve 5'ten Küçük	10	34959	62956	55.53	34788	62956	55.25	-0.48
	5'ten Büyük	5	29479	62648	47.05	28630	62558	45.76	-2.88
İLKADIM	5 ve 5'ten Küçük	7	39836	77252	51.56	39571	77252	51.22	-0.66
	5'ten Büyük	4	13389	20340	65.82	13189	20340	64.84	-1.49
CANIK	5 ve 5'ten Küçük	16	39337	84739	46.46	39337	84739	46.46	---
	5'ten Büyük	14	37331	78223	47.72	37331	78223	47.72	---
TEKKEKÖY	5 ve 5'ten Küçük	9	21389	54813	39.02	21389	54813	39.02	---
	5'ten Büyük	3	8322	45938	18.11	8322	45938	18.11	---

3.3.2. Yerleşim alanı miktarı ve oranı

Samsun ilinde ilçeler bazında mücavir alana girdikten sonra yerleşim alanı miktarındaki değişim Çizelge 4'te verilmiştir. Yerleşim alanı kentleşme ile doğru orantılı olarak pozitif yönde gelişir. Kentsel saçaklanma ile kırsal alanlarda (tarım arazilerinde)

yerleşim alanları kurulması tarım arazilerinin işgalindeki en büyük etkeni oluşturmaktadır. Yerleşim yerlerinin kurulmasıyla birlikte sosyal alanlar, iş merkezleri ve sanayi siteleri, okul, hastane, yol, havaalanı gibi birçok tesis kurulur. Bu da yerleşim alanının kentleşmedeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu gösterir.

Çizelge 4. Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alan sonrası yerleşim alanı miktarı değişimi

İlçe Adı	Köylerin Mücavir Alan Yaşı	Köy Sayısı	Yerleşim Alanı						Değişim (%)
			Mücavir Alan Öncesi			Mücavir Alan Sonrası			
			Miktarı (da)	Toplam Alan Miktarı (da)	Toplam Alan İçindeki Oranı (%)	Miktarı (da)	Toplam Alan Miktarı (da)	Toplam Alan İçindeki Oranı (%)	
ATAKUM	5 ve 5'ten Küçük	10	2695	62956	4.28	2866	62956	4.55	6.34
	5'ten Büyük	5	1629	63658	2.55	2331	63658	3.66	43.09
İLKADIM	5 ve 5'ten Küçük	7	399	77252	0.51	461	77252	0.59	15.53
	5'ten Büyük	4	178	20340	0.87	303	20340	1.48	70.22
CANIK	5 ve 5'ten Küçük	16	4557	84739	5.37	4557	84739	5.7	---
	5'ten Büyük	14	6296	78223	8.04	6296	78223	8.04	---
TEKKEKÖY	5 ve 5'ten Küçük	9	655	54813	1.19	655	54813	1.19	---
	5'ten Büyük	3	277	45938	0.60	277	45938	0.60	---

Yerleşim alanındaki artış en fazla, İlkadım ve Atakum İlçelerine bağlı mücavir alan köylerinde meydana gelmiştir. Çizelge 3 incelendiğinde tarım arazisi kaybının yaşandığı ilçelerin yine Atakum ve İlkadım ilçeleri olduğu görülmektedir. Çizelge 1' den de anlaşılacağı üzere hane sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak yerleşim alanı da artmaktadır. Atakum ilçesine bağlı mücavir alan içerisinde kalan köylerde yerleşim alanının artmasında, genel olarak artan hane sayıları ve özellikle Atakum Kamalı Toplu Konutlarının yapılışı etkili olmuştur.

3.4. Tarım arazisi değeri

Samsun'da mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alana girdikten sonra arazi fiyatları değişim oranları Çizelge 5' te verilmiştir.

Tarım arazisi fiyatındaki artışın en fazla Atakum ilçesine bağlı mücavir alan köylerinde meydana geldiği anlaşılmaktadır. Atakum kentleşmenin en hızlı yayıldığı ilçe olduğu için bu ilçeye bağlı mücavir alan köylerinde de mücavir alana girdikten sonra tarım arazisi fiyatındaki artış diğer ilçelere oranla daha fazla olmuştur Tekkeköy ilçesinde ise tarım arazisi fiyatlarındaki artış, diğer ilçelere oranla daha düşüktür.

Tekkeköy ilçesi son 10 yıllık dönemde en düşük büyüme oranına sahiptir. Ayrıca Tekkeköy ilçesi diğer ilçelere göre Samsun şehir merkezine daha uzak olması da tarım arazisi fiyatlarındaki artışı diğer ilçelere nispeten daha az etkilemiştir (Çizelge 5).

3.5. Yetiştirilen tarımsal ürünler

Samsun büyükşehir belediyesi mücavir alanındaki ilçelerin köylerinde mücavir alana girdikten sonra tarımsal ürün deseni değişimi Çizelge 6' da verilmiştir.

Çizelge 6 incelendiğinde, Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçelerin köylerinde genel olarak fındık yetiştiriciliği dışındaki tüm ürünlerin yetiştiriciliğinde azalış olurken, sadece fındık üretimi yapılan köy sayısında artış olduğu görülmektedir.

Mücavir alan öncesi tüm köylerde tütün yetiştiriciliği yapılırken mücavir alana girdikten sonra tütün yetiştiriciliğinin terkedildiği görülmektedir. Burada tütün üreticiliğinden vazgeçilmesinin nedeni mücavir alana girilmesinden daha çok Tekel'in özelleştirilmesi olduğu düşünülmektedir. 2008 yılında Tekel'in özelleştirilmesiyle birlikte tütün üretimi büyük oranda azalmıştır.

Çizelge 5. Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alan sonrası tarım arazisi değerlerinin değişimi

İlçe Adı	Köylerin Mücavir Alan Yaşı	Köy Sayısı	Tarım Arazisi Değeri					
			Mücavir Alan Öncesi		Mücavir Alan Sonrası		Değişim (%)	
			Ort. En Düşük Arazi Fiyatı (□/Da)	Ort. En Yüksek Arazi Fiyatı (□/Da)	Ort. En Düşük Arazi Fiyatı (□/Da)	Ort. En Yüksek Arazi Fiyatı (□/Da)	En Düşük Arazi Fiyatındaki Değişim (%)	En Yüksek Arazi Fiyatındaki Değişim (%)
ATAKUM	5 ve 5'ten Küçük	10	1150	3300	5650	8950	391.30	171.21
	5'ten Büyük	5	2250	6100	7800	32000	246.66	424.59
İLKADIM	5 ve 5'ten Küçük	7	828,57	2257.14	3928.57	8142.85	374.13	241.77
	5'ten Büyük	4	1175	2825	3500	8000	197.87	183.18
CANIK	5 ve 5'ten Küçük	16	1240.62	2393.75	2890.62	5781.25	132.99	141.51
	5'ten Büyük	14	1600.71	5571.42	9832.14	18267.8	514.23	227.88
TEKKEKÖY	5 ve 5'ten Küçük	9	1772.2	3466.6	3027.7	5850	70.84	68.75
	5'ten Büyük	3	766.6	2000	1666.6	3400	117.39	70.00

Tekel'in özelleştirilmesi nedeniyle bitme noktasına gelen tütün üretiminin yerini, yılda 40-45 gün işçilik ile yetiştirilebilen, tütüne oranla daha az işçiliği ve daha kısa üretim sezonu olan fındık üretiminin aldığı görülmektedir. Tütün üretimi yapan ve bu nedenle neredeyse yıl boyu köyde ikamet etmek zorunda kalan çiftçiler, sadece fındık hasat döneminde köylerde geçici ikamet ederek hem şehir hem köy yaşantısına sahip olabilmektedir. Mücavir alana giren köylerde beklenen olumlu gelişmelerin yaşanmaması (altyapı ve ulaşım durumunun iyileşmesi, okul, sağlık ocağı vb. hizmetlerin gelişmesi gibi) köyde yaşayan insanları şehre göçe zorlamıştır. Mücavir alana giren köylerde beklenen gelişmelerin sağlanamaması dolaylı yoldan tarımsal üretim faaliyetlerini ve ürün çeşidini de etkilemiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada; Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçelerin köylerinde köy yöneticileriyle (muhtar/aza) anket yapılarak tarım alanlarının ve tarımsal faaliyetlerin mücavir alan öncesi ile sonrası durumu belirlenerek karşılaştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıdaki maddeler halinde özetlenmiştir.

İl genelinde mücavir alan köylerinin genelinde nüfus % 21.01 oranında azalmış, buna karşılık hane sayısı ise % 19.03 oranında artış göstermiştir.

Hayvancılık işletme sayısının ise (büyükbaş, küçükbaş ve kanatlı) %15,46 oranında azaldığı görülmüştür.

İl genelinde mücavir alan köylerinin genelinde tarım alanı miktarı %0,66 oranında azalmış, buna karşılık yerleşim alanları %4,90 oranında artış göstermiştir. İl genelinde tarım arazisi fiyatlarında mücavir alan sonrasında ortalama %212,37 oranında artış görülmüştür. Mücavir alana giren köylerde oluşan şehirleşme beklentisi, tarımsal üretimi ve tarım alanlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum Sivas ilinde de bezerdir. Demircioğlu ve Karakuş (2012) Sivas ilinde yaptıkları çalışmada 1972-1982 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte mücavir alanın % 1507 oranında artırılarak 72.79 km²'den 1.097,37 km²'ye ulaştığını, bu 10 yıllık süreçte tarım alanlarının mücavir alan içerisindeki oranının % 57.85'ten % 26.2'ye düştüğünü, bu süreçte imar sınırlarının 2 kat artarak I. derece tarım arazilerinin bulunduğu Kızılırmak çevresini kapsayacak şekilde genişletildiğini ifade etmiştir.

Mazı ve Arslan (2003) mücavir alanın belirlenmesinde belediyenin kapasitesinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Samsun'da mücavir alan uygulamasının başarısız olmasının en büyük nedenlerinden biri de Samsun Büyükşehir Belediyesinin mevcut sınırlarına hizmet vermede yetersiz kalıyor olmasına karşın mücavir alanların her geçen gün artırılması ve engebeli arazi koşulları ile belediyenin kapasitesinin göz ardı edilmesidir.

Çizelge 6. Samsun Büyükşehir Belediyesi mücavir alanındaki ilçe köylerinin mücavir alan sonrası tarımsal ürün deseni değişimi

Yetiştirilen Tarımsal Ürünler					
İlçe Adı	Köylerin Mücavir Alan Yaşı	Köy Sayısı	Yetiştirilen Tarımsal Ürün	Mücavir Alan Öncesi Üretim Yapılan Köy Sayısı	Mücavir Alan Sonrası Üretim Yapılan Köy Sayısı
ATAKUM	5 ve 5'ten Küçük	10	Tütün	8	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	10	10
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	4	6
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	5	3
	5'ten Büyük	5	Tütün	5	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	5	5
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	1	2
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	3	4
İLKADIM	5 ve 5'ten Küçük	7	Tütün	3	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	7	5
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	3	2
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	1	6
	5'ten Büyük	4	Tütün	4	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	4	3
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	0	0
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	1	1
CANIK	5 ve 5'ten Küçük	16	Tütün	11	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	16	10
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	0	2
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	5	15
	5'ten Büyük	14	Tütün	14	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	14	11
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	0	2
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	1	9
TEKKEKÖY	5 ve 5'ten Küçük	9	Tütün	7	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	9	6
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	0	2
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	6	8
	5'ten Büyük	3	Tütün	3	0
			Tahıl (Buğday, Arpa vb)	3	2
			Yem Bitkileri (Fig, Yonca, Yulaf vb.)	0	0
			Sebze-Meyve (Fındık, Domates vb)	1	3

Abacı ve Kaplan (2011) belediyelerin mücavir alan edinmede, mücavir alan büyüklüğünün belediyenin gücü ile ilişkilendirilmesi, belediyelerin kendi yerleşme alanı (belediye sınırı) içinde verdiği hizmetin yeterliliği ve mücavir alan ilan edildiği takdirde, bu hizmetin götürülebilme durumunun incelenmesi gibi somut kriterlerin getirilmesi gerektiğini ifade ederek Samsun'daki mücavir alan uygulamalarının başarısız olmasının temelinde yatan asıl nedeni irdelemiştir.

Mücavir alan öncesinde köylerin % 80.8'inde tütün tarımı yapılırken mücavir alan sonrasında tütün tarımı tamamıyla bitmiştir. Tütün tarımının bitmesi mücavir alan uygulamasından ziyade 2008 yılında Tekel'in özelleştirilmesinden kaynaklanmıştır. Tahıl yetiştiriciliği mücavir alan öncesinde köylerin

tamamında (% 100) yapılırken mücavir alan sonrasında % 76'ya gerilemiştir. Yem bitkileri yetiştiriciliği mücavir alan öncesinde köylerin % 11.76'sında yapılırken bu oran mücavir alan sonrasında % 23'e yükselmiştir. Mücavir alan öncesinde köylerin % 33.82'sinde sebze-meyve (ağırlıklı olarak fındık) yetiştiriciliği yapılırken, mücavir alan sonrasında bu oran % 72'ye yükselmiştir. Mücavir alan giren köylerde ulaşım imkanlarının gelişmesi ve şehirleşme beklentisi daimi ikameti azaltmış, dolaylı olarak mevsimlik ikamete uygun tarımsal faaliyetlerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur.

6360 Sayılı Yasa ile Samsun ve diğer büyükşehirlerde Büyükşehir Belediyesi hizmet ve sorumluluk sınırlarının tüm il sınırları kabul

edilmesiyle, Büyükşehir statüsündeki illerde mücavir alan uygulaması fiilen son bulmuştur. Mücavir alan uygulamasının mevcut şekli ile kırsal alanda tarım arazilerine ve tarımsal üretime olumlu katkı sağlayamadığı görülmüştür.

Büyükşehir statüsünde olmayan illerde mücavir alan uygulamalarının, Büyükşehir statüsündeki illerde büyükşehir belediyelerinin yatırım ve tasarruflarının, tarımsal üretime ve tarım alanlarını olumsuz etkilememesi için bir takım önlemler alınmalıdır. Bu önlemler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Tarım topraklarının korunması, geliştirilmesi ve kullanımı ile yetki ve sorumluluk sahibi kurum/kuruluşların (Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Valilik Toprak Koruma Kurulu gibi), topraklar üzerinde yapılacak her türlü planlama ve projelendirme çalışmalarında, özellikle de mücavir alan uygulamalarında karar verici ve denetleyici mekanizma olarak etkin bir biçimde görev alması gerekmektedir. Bunun en temel göstergelerinden biri mevcut kentsel yerleşimlerin kurulduğu verimli tarım alanlarıdır. Alkan ve Uzun (2016) Erdemli kent merkezinin kurulduğu alanda incelemede bulunmuş, sonuç olarak Tarıma elverişli kıyı bölgesinin ağırlıklı olarak, yerleşim, sanayi ve ulaşım için kullanıldığını, yerleşim alanının kuzeyinde yer alan taşlık, kayalık ve orman alanlarının ise tarım alanları olarak değerlendirildiğini ifade etmiştir.

Özcanlı ve Güzel (2015) Şanlıurfa kentinde yaptıkları çalışmada şehirleşmenin I. ve II. sınıf tarım topraklarına doğru ilerlediğini ifade etmiştir. Yiğitbaşıoğlu (2000) tarafından Eskişehir merkez ilçesinde yapılan çalışmada şehir merkezinin kurulduğu alanın %55'inin I. sınıf tarım arazisi olduğu ifade edilerek, tarım arazilerinin özellikle mücavir alana sokulması yoluyla kentleştirilmesi konusundaki yanlışlıkları dile getirmiştir. Alaeddinoğlu (2010), benzer şekilde, Batman şehrinin mücavir alan sınırları içerisinde gösterdiği mekânsal gelişmenin, birçok sorunu beraberinde getirdiğini, bunların başında verimli tarım alanlarının işgali ve bir ova tabanı üzerinde kurulmuş olmanın getirdiği altyapı yatırımlarının kısa sürede sorunlu hale gelme durumu olduğunu ifade etmiştir.

Bu nedenle kentlere yakın, özellikle kentleşme etkisinde kalmış veya kalabilecek olan verimli (I. II. III. Sınıf) tarım arazilerinin, mücavir alan planlamasında mücavir alanın dışında tutulması için İmar Kanununda değişiklik yapılarak mücavir alan uygulamalarında mutlak tarım arazilerinin korunması ilke edinilmelidir.

Mutlak tarım arazilerinin mücavir alana dahil edilmesinin zorunlu olması halinde ise arazi kıymet takdirinin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı veya yetkilendirdiği Valilik Toprak Koruma Kurulu

tarafından denetlenmesi, arsa için ucuza tarım arazisi elde etme yolunun önüne geçilmesi gerekmektedir.

Çelik (2007), tarım arazilerinin 5403 Sayılı Kanun ile korunmaya çalışıldığını ancak mevcut kanunların amaç dışı kullanımı önleyemediğini ifade etmiştir. Akseki ve Meşhur (2011), Konya'da 1964-2003 yılları arasında 1173 hektar 1. sınıf tarım toprağı ve 1557 hektar 2. sınıf tarım toprağının kentleşme nedeniyle amaç dışı kullanımlara dönüştüğünü, tarım arazilerinin korunmasına yönelik yapılan yasal düzenlemelerin yetersiz olduğunu, yürürlükte olan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun özellikle kentlerin etki alanları içerisinde yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Bu nedenle 5403 Sayılı kanunda, mücavir alan uygulamasında tarım arazilerinin nasıl korunacağını ifade eden kesin ve açık hükümler yer almalıdır.

Kırsal yerleşim birimlerinin alt yapısı güçlendirilmeli, kırsalda yaşayan vatandaşlarımızın kırsal alandan kentsel yerleşim alanlarına göç etmeden çağımız teknolojisinden ve kent yaşamının imkânlarından yararlanmalarına yönelik yatırımlar yapılmalı, tarımsal faaliyetlerde modern yöntemler ve mekanizasyon teknikleri yaygınlaştırılarak, kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın gelir düzeyi ve refah seviyesi yükseltilmelidir.

Tarımın, toprağın ve doğal kaynakların öneminin daha iyi kavranması amacıyla ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumları müfredatına gerekli derslerin koyulması, bu konularda yapılan yayım çalışmalarının artırılması, konferans, panel, sempozyum gibi etkinliklerle her zaman konunun gündemde tutulması ve kamuoyu bilinci oluşturulması acil olarak gereklidir. Güvenlik, sağlık, eğitim, tarım, kültür gibi konuların öncelik sıralamasında tarımın üst sıralara yerleştirilmesine yönelik politikalar geliştirilerek tarımın, toprağın, tarımsal üretimin ve doğal kaynakların devlet tarafından önem derecesi öncelikli hale getirilmesi gerekmektedir.

5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile bu kanunda değişiklik yapılmasına dair 6537 Sayılı Kanunda, tarımsal alanların ve doğal kaynakların korunmasında, kırsal alanlarda görev yapan kolluk kuvvetlerine yetki ve sorumluluk verilerek (ormanların, baraj ve göletlerin korunmasındaki uygulama gibi) doğal kaynakların ve tarım arazilerinin korunmasında caydırıcılık sağlanmalıdır.

Bu çalışma; kırsal altyapı ve arazi düzenlemesi, kentsel saçaklanma, belediye mücavir alanı ve imar konularında çalışacak olan akademisyenler ile kırsal alan üzerinde yatırım ve tasarruf hakkına sahip kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalarına bir örnek teşkil ederek bu doğrultuda çalışma yapacak olan araştırmacılara bir ışık tutacaktır.

Kaynaklar

- Abacı, İ., Kaplan, H., 2011. Mücavir Alan Kavramının İmar Mevzuatı ve Uygulamaları Yönünden İrdelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Alaeddinoğlu, F., 2010. Batman Şehri, Fonksiyonel Özellikleri ve Başlıca Sorunları. The Functional Characteristics and Primary Problems of the Batman City. Doğu Coğrafyası Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 24, Sayfa:19-42.
- Alkan, Y., Uzun, G., 2016. Erdemli Kenti Mücavir Alanı İçinde Ekolojik Kapsamlı Alan Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. Akademik Ziraat Dergisi, 5(1):35-50, ISSN: 2147-6403, (2016).
- Akseki, H., Meşhur, M, Ç., 2011. Kentsel Yayılmanın Tarım Arazileri Üzerindeki Etkisi, Konya Kenti Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Çelik, K., 2007. Tarım Topraklarının Kentsel Arsa Olarak İmara Açılmasının Getirmiş Olduğu Sorunlar. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 11. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 2-6 Nisan 2007, Ankara.
- Demircioğlu, D., Karakuş, C, B., 2012. Geçmişten Günümüze Sivas Kent Planlarının Alan Kullanımları Yönünden Karşılaştırılması. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. Inonu University Journal Of Art And Design. Issn: 1309-9876 E-Issn:1309-9884 Cilt/Vol. 2 Sayı/No.4 (2012): 1-13.
- Günbeyaz, N., Turan, N. G., 2009. Samsun ilinde Kentsel Büyüme Deseninin İncelenmesi. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.
- Mazi, F., Arslan, N. T., 2003. Şehirleşme Sürecinde Mücavir Alan Uygulamalarının Hukuk ve Planma Açısından Değerlendirilmesi. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt-4, Sayı-2, Sayfa 39-56.
- Özcanlı, M., ve Güzel, A., 2015. Şanlıurfa Şehrinin Alansal Gelişiminin Çevresindeki Tarım Arazilerine Etkisi (The Impact of Spatial Expansion of Şanlıurfa on Surrounding Agricultural Land). Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 10/6, Spring 2015, p.723-744.
- Yiğitbaşıoğlu, H., 2000. Türkiye'de Tarım Topraklarının Kullanımında Yapılan Başlıca Yanlışlıklar ve Bunlara Bir Örnek: Eskişehir. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi 40, 3-4 (2000), 3-12.
- TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu, 2015 Yılı Nüfus İstatistik Göstergeleri.
- SBB, 2014. Samsun Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, 2014 Yılı Verileri.